

Projectleider Els Zwartendijk van de Schoonwatervallei Castricum wijst op de kaart de gebieden aan die bezocht worden. In het gebied links draait het om benutting van kwelwater uit de duinen, in de gebieden onder om berging van water uit de Schulpvaart.

foto: Koen Moons

Natuur zorgt voor droge voeten en schoon water

Natuur lijkt vooral nadeel te ondervinden van klimaatverandering. Maar juist gebieden waar natuurlijke processen de ruimte krijgen, kunnen bijzondere veerkracht tonen bij een stijgende zeespiegel, pieken in waterafvoer en perioden van droogte. En dat is precies de gedachte achter natuurlijke klimaatbuffers, waar natuurontwikkeling gekoppeld wordt aan klimaatadaptatie. Om te laten zien hoe dat werkt, organiseerde de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers op 5 juni een veldbezoek aan twee klimaatbuffers langs de Noord-Hollandse kust.

— Lotty Nijhuis (redactie)

> VRIJWILLIGER BIJ LANDSCHAP NOORD-HOLLAND, Peter Keesman, wijst ons in de polder bij Castricum op twee sloten, vlak naast elkaar. De eerste wordt vooral gedomineerd door eendenkroos. Voedselrijk water dus en dat is vanuit ecologisch oogpunt niet zo best. Sloot nummer twee lijkt op het eerste gezicht niet veel beter: het water ziet er troebel en viezig uit. Maar schijn bedriegt, want wie goed kijkt ziet

verschillende waterplanten en punkroos. Ook vist Keesman een posthoornslak uit het water. “Als er posthoornslakken in een sloot zitten, weet je dat het water schoon genoeg is om te dienen als drinkwater voor het vee.” Sloot één blijkt voedselrijk drainagewater te bevatten met pesticiden. In sloot twee zit kwelwater uit de duinen. “De roestkleurige neerslag ontstaat door het hoge ijzergehalte, waardoor fosfaat

en kalk gebonden worden. Maar kwelwater uit de duinen is zelden verontreinigd en is dus schoon water.”

Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers

We zijn in de klimaatbuffer Schoonwatervallei, waar Landschap Noord-Holland en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier samen optrekken om de (toekomstige) gevolgen van

foto's: Koen Moons

Natuurlijke sloten in Schoonwatervallei, met onder andere egelskop en holpijp. De laatste is een kwelindicator.

Peter Keesman van Landschap Noord-Holland haalt uit een sloot in de Schoonwatervallei een posthoornslak, indicator voor schoon water.

Frans Zaal van Stichting de Hooge Weide vertelt hoe schone kwel heeft gezorgd voor de terugkeer van voor de duinzoom typerende vegetatie.

De Hooge Weide bestaat nu uit een hooiland met een vegetatie met onder andere ratelaar, moeraswespenorchis, keverorchis, gevlekte orchis en rond wintergroen.

foto's: Koen Moons

klimaatverandering in het gebied op te kunnen vangen. Schoonwatervallei is een van de projecten van de Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers die in 2011 het startsein kregen. De Coalitie werd opgericht in 2006. Naar aanleiding van de HIER-klimaatcampagne besloten zeven natuurorganisaties (ARK Natuurontwikkeling, de 12Landschappen, Natuurmonumenten,

Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland, de Waddenvereniging en het Wereld Natuur Fonds) de handen ineen te slaan om de ontwikkeling van natuur te koppelen aan klimaatadaptatie. De coalitie zette haar plannen op papier en kreeg subsidie van VROM. In 2011 werd een vervolg van het project mogelijk door financiële ondersteuning van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Dat resulterende

in projecten door heel Nederland: langs kust, rivier, IJsselmeer en wad, en zelfs in stedelijk gebied. "Natuurlijke klimaatbuffers zijn begonnen als idee om natuur in te zetten voor klimaatadaptatie," vertelt Marjolein Sterk, communicatiemedewerker bij Stichting Ark en organisator van het veldbezoek. "Omdat ruimte een schaars goed is in Nederland koppelen we ook andere

functie mee. Denk daarbij aan recreatie, wonen en industrie. Door de stapeling van functies creëren we veel draagkracht in het veld maar ook in Den Haag. En dat is in deze tijden van bezuinigingen een pluspunt. Onze communicatie is dan ook gericht op deze diversiteit aan klimaatbuffers en doelgroepen.”

Droge voeten en schoon water

Hoewel in de Schoonwatervallei aandacht is voor het bufferen van te veel water, staat in het project vooral de beschikbaarheid van schoon zoet water in tijden van droogte centraal. Projectleider Els Zwartendijk (Landschap Noord-Holland) en Hoogheemraadschap-bestuurder Rob Veenman lichten het project toe. Veenman: “Noord-Holland heeft een grote wateropgave. Af en toe is er te veel water, we hebben te maken met twintig procent meer neerslag dan vijftig jaar geleden. Daarnaast krijgen we in de toekomst ook te maken met juist een tekort aan kwalitatief goed zoet water.”

Om aan de juiste knoppen te kunnen draaien en doelgericht te kunnen werken, is goed inzicht in de waterbalans belangrijk: waar gaat het erin, en waar gaat het eruit? Daar bleken

nog de nodige misverstanden over te bestaan. Hydroloog Theo Bakker, van Bureau Ten Haaf en Bakker: “Van de zestien miljoen kubieke meter water in het gebied, is één miljoen afkomstig uit de duinen. Dit water komt het gebied niet binnen via beekjes, zoals door veel boeren werd gedacht, maar voornamelijk via kwel.” Het overige water in het gebied blijkt vooral regenwater te zijn.

Hoewel de kwel een relatief klein percentage uitmaakt van het gebiedseigen water, spelen de duinen in het project een hoofdrol. Het schone, zoete water van de hooggelegen duinen, stroomt het lager gelegen veenweidegebied in. Dit wordt in de tussengelegen Schoonwatervallei zo lang mogelijk vast gehouden. En dat betekent dat in tijden van droogte zo min mogelijk voedselrijk water van elders aangevoerd hoeft te worden.

Natuurpotenties

De Schoonwatervallei functioneert vooral als klimaatbuffer, maar heeft daarnaast een belangrijke natuur- en recreatieve functie. Het kwelgebied biedt namelijk veel natuurpotenties. Bovendien maakt een dergelijke koppeling van functies het project efficiënt. Veenman:

“Door doelen te stapelen kan het gebied zo efficiënt mogelijk worden ingericht. En door alle doelen in één programma samen te vatten, kan makkelijker met geld geschoven worden en is bijvoorbeeld ook de realisatie van flink wat EHS mogelijk.” Maar om deze natuurpotenties te kunnen benutten, is het wel belangrijk dat het voedselrijke landbouwwater gescheiden wordt van het schone kwelwater. De vele stuwen en pompen in het gebied zorgen daarvoor.

Uiteindelijk zal het water in het gebied schoner en schoner worden. Op de gronden van Stichting de Hooge Weide is te zien welke natuurpotenties dat herbergt. De stichting heeft in totaal honderd hectare grond in bezit om terug te geven aan de natuur. Hier in de Schoonwatervallei is het een succesverhaal, vooral voor flora. We worden rondgeleid door Frans Zaal van Stichting de Hooge Weide. “Er wordt minimaal ingegrepen in het gebied: één, hooguit twee keer maaien per jaar, plus wat nabeweidning. Hier is te zien wat er gebeurt als je een gebied tien jaar lang met rust laat.” Planten komen en gaan, vertelt hij. Verantwoordelijk voor de grote variatie is niet alleen de inrichting, maar ook de ligging van het gebied

foto Koen Moons

binnen het zogenoemde Oer-IJ. Dit is de binnendelta waar vroeger een aftakking van de Rijn bij Castricum de zee instroomde. Hierdoor komen in de hele Schoonwatervallei veel verschillende grondsoorten aan de oppervlakte. Deze variatie in geomorfologie zorgt ervoor dat een grote variatie aan soorten zich thuis voelt: van de gevlekte en gewone rietorchis tot veenmos en pyrola (wintergroen), en sinds kort zelfs de moeraswespenorchis.

Proosten op geboorte

Na de Schoonwatervallei gaat de reis verder noordwaarts, naar het Balgzand, Den Helder. Het is een klimaatbuffer en een van de drie locaties van het project Zeegrasherstel Waddenzee. In bezoekerscentrum 't Kuitje van de Waddenvereniging heerst een euforische stemming. We worden getraakteerd op champagne. De reden? Er is zeegras geboren! Zeegras hoort thuis in de Waddenzee, maar verdween in de jaren dertig door een combinatie van factoren. De belangrijkste boosdoeners lijken de aanleg van de Afsluitdijk, waardoor golfexpositie en getijdenslag toenamen, en de wierziekte veroorzaakt door Labyrinthula zostera. En dat is jammer, niet alleen vanuit

foto Koen Moons

Linker pagina: Deelnemers aan het veldbezoek gaan het wad op bij het Balgzand, Den Helder, op zoek naar pas ontkiemd zeegras.

Rechts en rechtsboven: Het zeldzame pas 'geboren' zeegras mag rekenen op veel aandacht.

foto Renate de Backere, Waddenvereniging

foto Renate de Backere, Waddenvereniging

Josje Fens

ecologisch oogpunt (zeegras biedt een thuis aan zeepaardjes en jonge vissen), maar ook voor de stabiliteit van de kwelder, zo vertelt Josje Fens van de Waddenvereniging. Zeegras vangt namelijk sediment. Dat zorgt niet alleen voor stabiliteit maar helpt de kwelder ook meegroeien met een stijgende zeespiegel. En dat geeft zeegras een belangrijke rol als klimaatbuffer.

De weg naar herstel

Voldoende reden om een poging te doen het zeegras in de Nederlandse Waddenzee te brengen. In het project trekken verschillende partijen samen op, waaronder de Waddenvereniging, Rijkswaterstaat en Deltares. Er werd op zoek gegaan naar geschikte locaties. “Enkele jaren geleden maakte Rijkswaterstaat een kanskaart,” vertelt Luca van Duren (Deltares). “Veel locaties blijken geschikt, maar de aanvoer van zaad lijkt slecht.” Die aanvoer vindt plaats van west naar oost, maar in het westen zijn nauwelijks zeegrasspopulaties, zo is de hypothese. Op basis van deze kanskaart, verspreidingsmodellen en veldbezoeken met experts werden uiteindelijk drie locaties geselecteerd: Balgzand, Schiermonnikoog en Uithuizen. De aanpak: “Grootschalig, maar de natuur het werk laten doen.” Omdat het zeegras in Duitsland en Denemarken zich wel heeft hersteld, kon daar zeegras worden geoogst. Uiteindelijk werd zaad dragend eenjarig, zeegras, afkomstig van het Duitse Waddeneiland Sylt, vorig jaar op de drie locaties in drijvende zakken opgehangen. Dit zaad moest vrijkomen, naar beneden zakken en dit voorjaar zorgen voor nieuwe Nederlandse zeegrassplantjes.

Josje Fens van de Waddenvereniging neemt ons

mee achter de dijk, het wad op. Gymschoenen zuigen zich vast in het slik en trekken een spoor naar een eenzaam paaltje dat het zeegrassplot markeert. En jawel, tussen het zeewier ontdekken we zowaar een grasachtige plant. Niet meer dan een paar schamele sprietjes. Toch is daarmee een belangrijke eerste hindernis voor het slagen van dit herstelproject genomen. Van Duren: “Het najaar was warm en stormachtig, in de winter hadden we zware ijsgang. Toch is er op alle drie locaties zeegras opgekomen. Maar de echte test komt over een aantal jaar: produceren deze sprietjes uiteindelijk voldoende zaad om een populatie in stand te kunnen houden?” De komende tijd zal precies worden gemonitord hoeveel zeegras is opgekomen. Ook wordt dit jaar opnieuw zeegras uitgezaaid. Hopelijk zal het zeegras zich dan verder verspreiden. Een eerste succes is behaald, maar de komende

jaren blijven nog even spannend.

Klimaatbuffers in de toekomst

De klimaatbuffer-projecten bevinden zich allemaal in verschillende stadia, maar moeten in principe in 2013 zijn afgerond. Ondertussen worden de klimaatbuffers meer of minder intensief gemonitord om te zien wat ze doen voor de veiligheid, de recreatie, en de natuur. Betekent een positief resultaat dan ook een vervolg van het project na 2013? Sterk: “In het huidige politieke klimaat denk ik niet dat er straks weer een potje is. Tot die tijd proberen we actief bij andere partijen te lobbyen en wordt er ook Europees gewerkt. Uiteindelijk is het doel dat het belang van klimaatadaptatie en de kansen met natuurontwikkeling bij iedereen tussen de oren komt, gemeengoed wordt.”

www.klimaatbuffers.nl

ADVERTENTIE

Basiscursus bosbeheer

Bezit, beheert of bent u op een andere manier sinds kort betrokken bij het bos en wilt u beter begrijpen hoe bossen functioneren en op welke manieren ze kunnen worden beheerd? Meldt u zich dan aan voor een driedaagse cursus hierover van Bureau Schutting. De cursussen starten op 13, 28 of 29 september 2012 en vinden de eerste twee dagen plaats in de omgeving van Apeldoorn waar bossen van verschillende eigenaren worden bezocht en het beheer wordt bediscussieerd. Kijk voor meer informatie op www.bureauschutting.nl of bel naar 06-51170138.

